भारतको ८० औँ स्वतन्त्रता दिवस मनाउँदै

राजदूतको सन्देश

भारतको ८० औँ स्वतन्त्रता दिवसको अवसरमा नेपालमा रहनु भएका मेरा भारतीय नागरिक साथीहरू तथा भारतका मित्रहरूमा न्यानो शुभकामना व्यक्त गर्न पाउँदा मलाई अत्यन्तै गौरव महसुस भइरहेको छ ।

गत एक वर्षमा नेपालमा महत्त्वपूर्ण घटनाक्रमहरू भए जसका बारे यहाँहरू सबै जानकार हुनुहुन्छ । यस वर्षको सुरूवातमा भएको निर्वाचनले राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टीको नेतृत्वमा बहुमतको सरकार बनेको छ । प्रधानमन्त्री नरेन्द्र मोदी जीले निर्वाचन लगत्तै नेपालको नयाँ नेतृत्वलाई बधाई दिनुभयो र एक घनिष्ठ मित्र तथा छिमेकीको रूपमा भारत साझा शान्ति, प्रगति र पारस्परिक समृद्धिको नयाँ उचाइ हासिल गर्न नेपालका जनता र उनीहरूको नयाँ सरकारसँग मिलेर काम गर्न प्रतिबद्ध रहेको कुरामा जोड दिनुभयो । यही प्रतिबद्धता हालै सन् २०२६ जुनमा नेपालका परराष्ट्रमन्त्री र राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टीका सभापतिको भारत भ्रमणका क्रममा नेतृत्व तहमा पनि दोहोरिएको थियो ।

भारत र नेपालबीचको साझेदारीको लचिलो तथा बहुआयामिक स्वरूप सन् २०२६ को मार्चमा नेपालमा निर्वाचन सम्पन्न गर्न लजिस्टिकल सहायता सहितको भारतले प्रदान गरेको सहयोगबाट झल्केको थियो । विश्वव्यापी अवरोधका बाबजुद भारतले नेपालमा इन्धन र अन्य अत्यावश्यक वस्तुहरूको निर्बाध आपूर्ति कायम राखेको छ ।

हाम्रो द्विपक्षीय सम्बन्ध व्यापार तथा वाणिज्य, लगानी, ऊर्जा, विकास सहकार्य, शिक्षा, विपद् प्रतिकार्य तथा न्यूनीकरण एवम् संस्कृति जस्ता परम्परागत शक्तिका क्षेत्रहरूमा निरन्तर अगाडि बढिरहेको छ ।

सडक, पुल र रेल लिङ्कहरूको निर्माणले मानिसहरूको आवागमनलाई सहज बनाएको छ, रेलमार्फत विराटनगरको नेपाल भन्सार यार्डसम्म कार्गो ढुवानीको थालनीले भारत र नेपालबीचको व्यापार तथा पारवहनलाई अझ बढी प्रभावकारी र लागत-प्रभावी बनाउनेछ, भारत र नेपालबीच पियर-टु-पियर डिजिटल भुक्तानीको सुरूवातले भारतमा कार्यरत ठूलो संख्यामा रहेका नेपाली नागरिकहरूले नेपालमा रहेका आफ्ना परिवारलाई छिटो विप्रेषण रकम पठाउन सहज बनाउनेछ, विद्युत् व्यापार, नयाँ जलविद्युत परियोजनाहरूको विकास तथा नयाँ प्रसारण लाइनहरूको उद्घाटनमार्फत ऊर्जा क्षेत्रमा भएका सहकार्यले दुवैतर्फ दिगो ऊर्जा विकासलाई मद्दत पुर्‍याएको छ ।

सन् २०१५ को भूकम्पपछि नेपालका लागि भारतको 'भूकम्प पुनर्निर्माण सहायता' अन्तर्गत ७२ वटा स्वास्थ्य संरचना र १२ वटा साँस्कृतिक सम्पदा क्षेत्रका परियोजनाहरूको नेपालका परराष्ट्रमन्त्रीको हालैको नयाँ दिल्ली भ्रमणका क्रममा गरिएको भर्चुअल उद्घाटन तथा हस्तान्तरण भारतले नेपालसँग गर्दै आएको दृढ विकास सहकार्यको एउटा उदाहरण हो ।

भारत र नेपालबीच बढ्दो सहकार्य र बलियो कनेक्टिभिटीले अब स्टार्टअप, एआई, सूचना प्रविधि, नवीकरणीय ऊर्जा जस्ता अन्य धेरै नयाँ क्षेत्रहरूमा व्यापक अन्तर्क्रियालाई बढावा दिन सहयोग गरिरहेको छ ।

हामी हाम्रा नेपाली मित्रहरूसँग कृषि, स्वास्थ्य, अन्तरिक्ष र खेलकुद विशेष गरी क्रिकेटजस्ता क्षेत्रमा हाम्रो सहकार्यलाई थप विस्तार गर्न काम गरिरहेका छौँ ।

नेपालमा रहेको भारतीय समुदायले यस प्रयासमा महत्त्वपूर्ण र प्रशंसनीय भूमिका खेलेको छ । हाम्रा दुई देशबीचको सम्बन्धलाई अझ प्रगाढ बनाउने दूतावासका पहलहरूमा यस समुदायले दिएको अटल समर्थनका लागि म यस समुदायप्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

यहाँहरू सबैलाई हर्षोल्लासपूर्ण तथा स्मरणीय ८० औँ स्वतन्त्रता दिवसको हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

जय हिन्द, जय नेपाल ।

नवीन श्रीवास्तव

भारत-नेपाल सम्बन्ध बलियो बनाउँदै

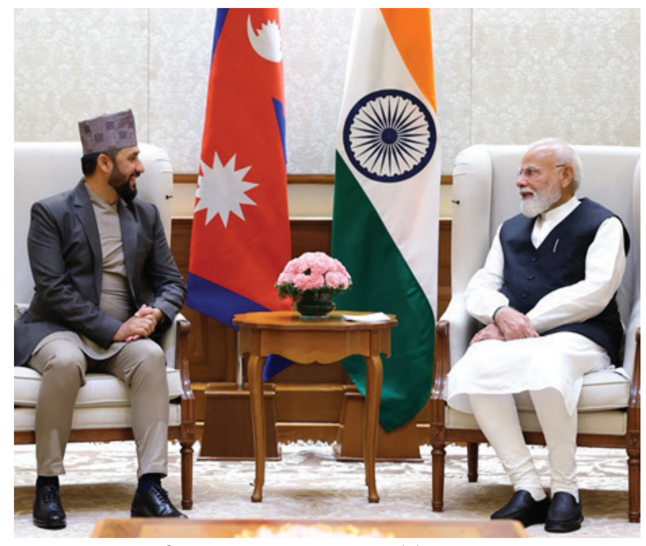

राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टीका सभापति श्री रवि लामिछानेले सन् २०२६ जुन १-५ सम्म भारतको भ्रमण गर्नुभयो । भ्रमणका क्रममा वहाँले माननीय प्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्र मोदी, माननीय गृहमन्त्री श्री अमित शाह र माननीय विदेशमन्त्री डा. एस. जयशंकरसँग भेट गर्नुभयो ।

नेपालका माननीय परराष्ट्रमन्त्री श्री शिशिर खनालले सन् २०२६ जुन ५-७ सम्म भारतको औपचारिक भ्रमण गर्नुभयो । भ्रमणका क्रममा वहाँले माननीय विदेशमन्त्री डा. एस. जयशंकरसँग प्रतिनिधिमण्डलस्तरीय भेटवार्ता गर्नुभयो । भारतको भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण अनुदान मार्फत नेपालमा निर्माण गरिएका ७२ वटा स्वास्थ्य संरचना र १२ वटा गुम्बासहित ८४ वटा परियोजनाहरू भारतीय विदेशमन्त्री डा. एस. जयशंकरले परराष्ट्रमन्त्री श्री शिशिर खनाललाई हस्तान्तरण गर्नुभयो ।

नेपालका लागि भारतीय राजदूत श्री नवीन श्रीवास्तवले सन् २०२६ अगस्ट १० मा सिंहदरबारमा नेपालका सम्माननीय प्रधानमन्त्री श्री बालेन्द्र शाहसँग शिष्टाचार भेट गर्नुभयो । राजदूतले माननीय प्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्र मोदीको शुभकामना सन्देश सुनाउनुका साथै भारत र नेपालबीचको साझेदारीलाई अझ प्रगाढ बनाउने विषयमा फलदायी विचार विमर्श गर्नुभयो ।

ऊर्जा क्षेत्र सहकार्य सम्बन्धी संयुक्त निर्देशक समितिको १३ औँ बैठकअघि भारत सरकारको विद्युत मन्त्रालयका सचिव श्री पंकज अग्रवालले सन् २०२६ जुलाई १४ मा नेपालका माननीय ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइ मन्त्री श्री विराज भक्त श्रेष्ठसँग भेटवार्ता गर्नुभयो ।

रक्षा सहकार्य

भारतीय सेनाद्वारा सन् २०२६ मे १८-३१ सम्म उमरोई (सिलोङ) स्थित फरेन ट्रेनिङ नोडमा एक्सरसाइज प्रगतिको पहिलो संस्करण सञ्चालन गरिएको थियो । यस अभ्यासमा ११ देशका सैनिकहरूसँगै नेपाली सेनाको ३८ सदस्यीय टोलीले पनि सहभागिता जनाएको थियो ।

भारतीय सेनाद्वारा सन् २०२६ फेब्रुअरी १२-२८ सम्म भारतको उत्तर-पूर्वी क्षेत्रमा सञ्चालित इन्टरनेशनल मिलिटरी एडभेन्चर च्यालेन्ज कप (आईएमएसीसी-२०२६) मा नेपाली सेनाको १० सदस्यीय टोलीले सहभागिता जनाएको थियो ।

वाणिज्य सहकार्य

आईआईटी मद्रास प्रवर्तक टेक्नोलोजीज फाउन्डेसनको सहकार्यमा विकसित गरिएको र IN-SPAN (इन्डिया-नेपाल स्टार्टअप पार्टनरसिप नेटवर्क) अन्तर्गत आईआईटी मद्रास प्रवर्तकमा आयोजना गरिएको ८ हप्ताको फुल्ली फन्डेड तालिम कार्यक्रम सन् २०२६ जुलाई ३१ मा सम्पन्न भयो जसमा एआई, फिनटेक, बायोटेक्नोलोजी, क्लिनटेक, एग्रिटेक, आईओटी र सास जस्ता २५ वटा नेपाली स्टार्टअपहरूको दोस्रो कोहर्ट सहभागी थियो ।

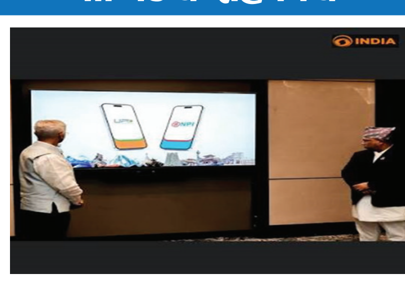

भारत र नेपालले द्विपक्षीय वित्तीय कनेक्टिभिटीलाई सुदृढ गर्न अन्तरदेशीय विप्रेषण संयन्त्र (क्रस-बोर्डर रेमिटेन्स मेकानिजम) को शुभारम्भ गरे । यूपीआई-एनपीआईको यो सहकार्य वित्तीय समावेशीकरणमा एक ठूलो फड्को हो जसले भारत र नेपालबीच बलियो आर्थिक तथा डिजिटल सम्बन्धको प्रवर्द्धन गर्दछ ।

नेपालस्थित भारतीय राजदूतावास र नेपाल-भारत उद्योग वाणिज्य संघ (निक्की) ले "उदीयमान प्रविधिहरूमा भारत-नेपाल साझेदारी: एआई सहकार्यका लागि द्विपक्षीय अवसरहरूको खोजी" विषयक एक सेमिनारको संयुक्त रूपमा आयोजना गर्‍यो । यस कार्यक्रमले दुई देशबीच कृत्रिम बौद्धिकतामा सहकार्यका सम्भावनाहरू बारे छलफल गर्न व्यापार, सरकार, प्राज्ञिक क्षेत्र र स्टार्टअपहरूका प्रतिनिधिहरूलाई एकै ठाउँमा ल्याएको थियो ।

विकास साझेदारी

साँस्कृतिक सम्पदा संरक्षणका लागि प्रतिष्ठित २०२५ युनेस्को एसिया-प्रशान्त अवार्ड अफ मेरिट ललितपुरको जेष्ठ वर्ण महाविहारलाई प्रदान गरियो । नेपालका लागि युनेस्कोका प्रतिनिधि श्री याको दु तोईले सन् २०२६ जुलाई २ मा ललितपुर महानगरपालिकाका मेयर श्री चिरीबाबु महर्जनको उपस्थितिमा धातुपट्टिका र प्रमाणपत्र जेष्ठ वर्ण महाविहार उपभोक्ता समिति र भारतीय पीएमसी इन्ट्याकलाई हस्तान्तरण गर्नुभयो ।

सन् २०२५ नोभेम्बरमा भारत-नेपाल पारवहन सन्धिको प्रोटोकल संशोधन गर्ने लेटर अफ एक्सचेन्जमा हस्ताक्षर भएको थियो जसले अन्य कुराका साथै रेलमार्फत हुने मालसामान ढुवानीको परिभाषालाई फराकिलो बनाएको थियो । यस सन्धिपछि कोलकाता बन्दरगाहबाट छुटेको एउटा कार्गो रेल भारतीय भन्सार यार्ड, जोगबनी हुँदै सन् २०२६ जुलाई २० मा नेपालको विराटनगरस्थित भन्सार यार्डमा आइपुग्यो ।

सांस्कृतिक सम्बन्ध र खेलकुद

काठमाडौँस्थित भारतीय राजदूतावासले लुम्बिनी विकास कोष र लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयसँगको सहकार्यमा सन् २०२६ अप्रिल ३० मा लुम्बिनीमा बुद्ध जयन्ती मनायो । कार्यक्रमका मुख्य आकर्षणहरूमा विद्यालयका विद्यार्थीहरूद्वारा गरिएको चित्रकला प्रदर्शनी, भारत र नेपालका भिक्षुहरूद्वारा गरिएको मन्त्रोच्चारण सहितको प्रार्थना र एक जीवन्त साँस्कृतिक साँझ रहेका थिए ।

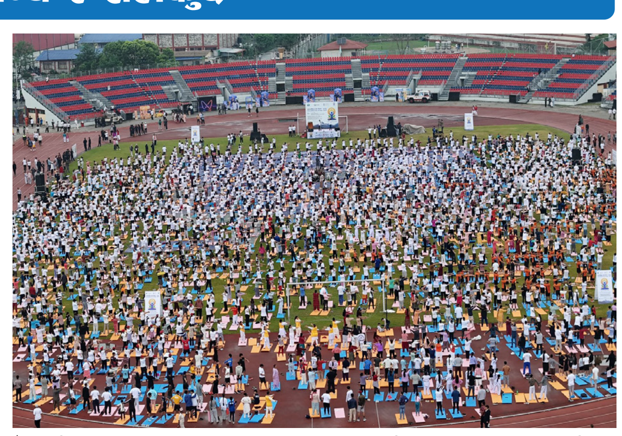

नेपालस्थित भारतीय राजदूतावास र वीरगंजस्थित भारतीय महावाणिज्य दूतावासले अन्तर्राष्ट्रिय योग दिवसको अवसरमा ११ वटा शहरहरूमा २२ वटा योग कार्यक्रमहरूको आयोजना गरेका थिए जसले १३,००० भन्दा बढी सहभागीहरूलाई आकर्षित गरेको थियो । पोखरा रङ्गशालामा सन् २०२६ जुन २१ मा भएको मुख्य कार्यक्रममा ८,००० भन्दा बढी योगमा रूचि राख्नेहरूको सहभागिता रहेको थियो ।

काठमाडौँस्थित भारतीय राजदूतावासले सन् २०२६ जुलाई २९ मा आषाढ पूर्णिमा मनायो । उक्त कार्यक्रममा नेपालभरका गुम्बाहरूबाट थेरवाद, महायान र वज्रयान परम्पराका भिक्षु तथा विद्वानहरूको उपस्थिति रहेको थियो । पवित्र मन्त्रोच्चारण र प्रार्थनाले सारनाथमा भगवान् बुद्धले दिनुभएको पहिलो उपदेशलाई सम्मान गर्‍यो ।

काठमाडौँस्थित भारतीय राजदूतावासले ८ वटा टोलीहरूको सहभागिता रहेको भारतीय राजदूत क्रिकेट प्रतियोगिताको दोस्रो संस्करण त्रिभुवन विश्वविद्यालय क्रिकेट मैदान र मूलपानी क्रिकेट रङ्गशालामा सन् २०२६ जुन २६-२८ सम्म आयोजना गर्‍यो । कार्यक्रमको समापन समारोहमा राजदूत श्री नवीन श्रीवास्तवले तीन जना उदीयमान नेपाली महिला यू-१९ क्रिकेट खेलाडीहरूलाई प्रोफेसनल क्रिकेट किट हस्तान्तरण गर्नुभयो ।

उच्च प्रभाव सामुदायिक विकास परियोजनाहरू (एचआइसीडीपीहरू) गतिविधि

सन् २००३ देखिका परियोजनाहरू

- कुल परियोजनाहरू: ६०५ एचआइसीडीपीहरू
- सम्पन्न भइसकेका: ५१२ परियोजनाहरू
- हाल जारी रहेका : ९३ परियोजनाहरू
- कुल लागत: नेरू. १६६२ करोड

परियोजनाहरू (सन् २०२५ अगस्ट - सन् २०२६ अगस्ट):

- उद्घाटन गरिएका: १२ परियोजनाहरू
- सुरूवात गरिएका/समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर गरिएका: २६ परियोजनाहरू
- शिलान्यास गरिएका: २६ परियोजनाहरू

सन् २०२६ मा उपहारस्वरूप प्रदान गरिएका सवारीसाधनहरू

- स्कुल बस : ८१
- निर्वाचन सवारी साधनहरू: ६५०

- हालसम्मको कुल संख्या: १०४९ एम्बुलेन्स, ३८१ स्कुल बस र १५ विद्युतीय कारहरू

शिक्षा तथा क्षमता अभिवृद्धि

५०० सन् २०२५ मा नेपालमा कक्षा ११ र १२ मा अध्ययन गर्नका लागि महात्मा गान्धी छात्रवृत्ति योजना (एमजीएसएस) अन्तर्गत सिटहरू ।

७०० सन् २०२५ मा भारतमा विभिन्न स्नातक, स्नातकोत्तर र विद्यावारिधि तहका कोर्षहरू अध्ययन गर्नका लागि सिटहरू ।

२०० सन् २०२५ मा नेपालमा विभिन्न स्नातक तहका कोर्षहरू अध्ययन गर्नका लागि स्वर्ण जयन्ती छात्रवृत्ति योजना (जीजेएसएस) अन्तर्गत सिटहरू ।

२८ सन् २०२५ मा भारतका आर्मी पब्लिक स्कुलहरूमा अध्ययन गर्नका लागि सिटहरू ।

सन् २०२५ मा भारतले नेपाली नागरिकहरूका लागि भारत र नेपालमा विभिन्न कोर्षहरूका लागि लगभग १५०० छात्रवृत्ति प्रदान गर्‍यो ।

सन् २०२५ मा ४१७ नेपाली अधिकारी र पेशाकर्मीहरूले भारत सरकारको भारतीय प्राविधिक तथा आर्थिक सहकार्य (आइटेक) कार्यक्रम अन्तर्गत IITs, IIMs, PRIDE, NSG, RRU, GSV, PGIMER आदि भारतका विभिन्न संस्थानहरूमा ८२ विभिन्न कोर्षहरूको तालिममा सहभागिता जनाएका थिए ।

आर्थिक सहकार्य

भारत र नेपालबीच व्यापार सहजीकरण तथा भन्सार नियन्त्रणका लागि वस्तु निर्यातको प्रि-अराइभल इन्फर्मेसन आदानप्रदानमा सहकार्य हेतु सन् २०२६ जनवरी २१ मा नयाँ दिल्लीमा एक समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भयो । प्रि-अराइभल इन्फर्मेसन आदानप्रदानले भन्सार अधिकारीहरूलाई जोखिमको मूल्याङ्कन गर्न र कन्साइनमेन्टहरूको पहिल्यै नै प्रक्रिया अघि बढाउन सक्षम बनाउँछ जसले सीमामा छिटो र सुरक्षित जाँचपास सुनिश्चित गर्दछ । यसले सीमापार आवतजावतमा सुरक्षा, पारदर्शिता र समग्र कुशलता अभिवृद्धि गर्दै व्यापार सहजीकरणलाई सुदृढ बनाउँछ ।

ऊर्जा सम्बन्ध

भारत सरकारको विद्युत मन्त्रालयका सचिव श्री पंकज अग्रवाल र नेपाल सरकारको ऊर्जा, जलस्रोत तथा सिँचाइ मन्त्रालयका सचिव श्री सरिता दवाडीको सह-अध्यक्षतामा ऊर्जा क्षेत्र सहकार्य सम्बन्धी संयुक्त निर्देशक समितिको १३ औँ बैठक सन् २०२६ जुलाई १५ मा पोखरामा सम्पन्न भयो । यसअघि जुलाई १४ मा संयुक्त कार्यदल (जेडब्ल्युजी) को १३ औँ बैठक सम्पन्न भएको थियो जसको सह-अध्यक्षता भारत सरकारको सहसचिव (प्रसारण) श्री पंकज कुमार र नेपाल सरकारको सहसचिव श्री सन्दीप कुमार देवले गर्नुभएको थियो । यी बैठकहरूले जलविद्युत विकास, विद्युत व्यापार र प्रसारण पूर्वाधार लगायत द्विपक्षीय ऊर्जा सहकार्यको समीक्षा गरे ।